Kan Hamas presses til moderasjon?

Hamas var inne i en turbulent prosess før og etter valgseieren i 2006. Prosessen bar dem i retning av en mer pragmatisk politikk både på hjemmebane og i forhold til Israel. Snarere enn å hjelpe Hamas gjennom omstillingsperioden, bidro det internasjonale presset og boikotten til en reversering av moderasjonsprosessen.

Are Hovdenak er forsker ved Institutt for Fredsforskning (PRIO).

bare et sjokk for Israel, omverdenen og Fatah. Det kom også overraskende på Hamas selv, som sto overfor en rekke dilemmaer og utfordringer som ledelsen bare var delvis forberedt på å takle.

Denne artikkelen belyser den politiske transformasjonsprosessen Hamas har vært igjennom i forbindelse med valgdeltakelsen, med vekt på Hamas' politikk i spørsmålet om forhandlinger og fred med Israel. Videre diskuteres hvordan det massive internasjonale presset på Hamas for ubetingede innrømmelser overfor Israel har påvirket de interne politiske prosessene i Hamas. Analysen er i stor grad basert på artikkelforfatterens intervjuer med Hamas-ledere gjennomført under feltarbeid i Gaza, Vestbredden, Syria og Libanon i 2007 og 2008.

TEKST: Are Hovdenak

HAMAS VAR INNE I en turbulent prosess før og etter valgseieren i 2006. Prosessen bar dem i retning av en mer pragmatisk politikk både på hjemmebane og i forhold til Israel. Snarere enn å hjelpe Hamas gjennom omstillingsperioden, bidro det internasjonale presset og boikotten til en reversering av moderasjonsprosessen.

Da den islamske motstandsbevegelsen Hamas' valgliste, Change and Reform, vant rent flertall ved valget til Palestinian Legislative Council (PLC) i januar 2006, var en epoke over i palestinsk politikk. I fire tiår hadde frigjøringsbevegelsen Fatah ledet an blant palestinerne. Først ved å mobilisere de palestinske massene i Midtøstens mange flyktningleire til politisk og væpnet aksjon, og dernest ved å drive igjennom en fredsprosess på 1990-tallet – som viste seg å være en blindgate. Valgresultatet var ikke

Gradvis utvikling mot moderasjon

Hamas ble etablert av den palestinske grenen av Det muslimske brorskap ved utbruddet av den første intifadaen i 1987. Etableringen var et resultat av en radikaliseringssprosess innenfor brorskapet, som inntil da hadde forholdt seg passivt til den israelske okkupasjonen. Radikaliseringen av islamistene i brorskapet skjedde parallelt med motsatt utvikling – en deradikalisering – blant nasjonalistene i Fatah og Den palestinske frigjøringsbevegelsen (PLO), som på slutten av 1980-tallet var fullt opptatt med forberedelser til deltakelse i internasjonalt diplomati og fredsforhandlinger.

PLOs mislykkede forsøk på å forhandle seg fram til en palestinsk stat førte til at det islamistiske alternativet vant legitimitet og troverdighet blant de statsløse palestinerne på Vestbredden og Gazastripen. Hamas' overveldende popularitet må først og

fremst ses på som et resultat av at PLOs forhandlingsstrategi hadde slått feil.¹

Hamas har gjennomgått betydelige endringer siden bevegelsen begynte å vise interesse for å opptre som en politisk aktør fra siste halvdel av 1990-tallet.² Avgjørelsen om å stille til valg i 2006 var i seg selv et viktig brudd med Hamas' boikott av det første valget til PLC i 1996. Selv om Hamas-ledere gjerne viser til kontekstuelle snarere enn prinsipielle grunner for boikotten av det forrige valget, representerte valgdeltakelsen en ny strategi i Hamas' søken etter politisk makt.

På det ideologiske nivået er det verdt å merke seg hvordan denne utviklingen kommer til uttrykk i bevegelsens sentrale dokumenter.³ Hamas' charter fra 1988 slår fast at bevegelsens mål er "frigjøring av Palestina" gjennom jihad, definert som en individuell plikt, som skal føre til etableringen av en islamsk stat "fra elven til havet" (altså hele det historiske mandatområdet Palestina, inkludert dagens Israel).⁴ Konflikten med Israel er framstilt i et religiøst perspektiv, og landet Palestina er betegnet som *waqf* – islamsk eiendom – hvilket innebærer at ingen politisk leder har myndighet til å oppgi deler av landet gjennom forhandlinger og fredsavtaler. De dogmatiske og utopiske målene var imidlertid i betydelig grad erstattet med konkrete og begrensede mål i Hamas' valgmanifest fra 2005. Valgprogrammet fokuserte på "motstand mot okkupasjon" snarere enn frigjøring av hele Palestina, og på "administrativ reform" snarere enn innføring av islamske lover.⁵

Mange av lederne i Hamas hevder at de med det nye programmet har akseptert prinsippet om en tostatsløsning. "Visjonen vår er en stat langs grensene fra før 1967,"

uttalte minister for kvinnespørsmål Miriam Saleh. Samtidig understreket hun at Hamas ikke kan godta ytterligere territorielle kompromisser på 1967-grensene, slik Israel har krevet i tidligere forhandlinger.⁶ En annen Hamas-politiker mener Hamas har innsett at palestinerne må redde det som reddes kan før det er for sent: "Vi har akseptert tostatsløsningen [...] fordi vi så at landet forsvant foran våre øyne."⁷ Slike utsagn tyder på at Hamas allerede er kommet langt i en prosess som innebærer en omdefinering av det strategiske målet om å frigjøre Palestina. Denne holdningen kan også være uttrykk for ettergivenhet overfor opinionen, ettersom tostatsløsningen har bred oppslutning blant befolkningen. En lokal Hamas-leder i Libanon forsikret at Hamas ville godta utfallet av en eventuell folkeavstemning om en fredsavtale med Israel.⁸

Den pragmatiske dreiningen i Hamas har også kommet til uttrykk i form av tilbakeholdenhet i den væpnede kampen. I motsetning til den første intifadaen (1987-93), som i hovedsak ble organisert som ikke-militær massemobilisering, fikk den andre intifadaen et sterkt militært preg⁹ – ikke minst grunnet Izzedin al-Qassams hyppige geriljaaksjoner og selvmordsbomber i Israel, som nådde et klimaks fra 2001 til 2003.¹⁰ Men i 2003 og igjen i 2005-06, bidro Hamas aktivt til en militær nedtrapping ved å erklære – og holde – ensidige våpenhviler.

Regjeringsmakt

Da stemmesedlene var talt opp etter valget 25. januar 2006, gikk 74 av PLCs 132 seter til Hamas.¹¹ Det var likevel ingen selvfølge at Hamas ville danne regjering. De hadde hatt en strategi for å opptre som en effektiv

opposisjon, men ingen plan for regjeringsmakt. "Før valget vurderte vi to muligheter: Enten å delta i en nasjonal samlingsregjering, eller være en sterk opposisjon. Ingen snakket om å danne en ren Hamas-regjering," forklarte Osama Hamdan, medlem i Hamas' politiske byrå.¹² Ghazi Hamad, talsmann for Hamas-regjeringen, beskrev en atmosfære preget av forvirring og spenning blant medlemmene etter valget:

De fleste medlemmene så på Hamas som en militær organisasjon hvis oppgave var å kjempe mot okkupasjonen. De hadde vært imot ideen om å gå inn i noen regjering [...] Ledelsen prøvde å overbevise sine medlemmer om nødvendigheten av å følge opp det politiske sporet. Men internt i Hamas var det vanskelig å få gjennomslag for politiske visjoner, fordi tenkemåten alltid hadde vært bygget på ideen om motstand og martyrium.¹³

Hamas prøvde å dele det tyngende regjeringsansvaret ved å invitere Fatah til å slutte seg til en samlingsregjering. Men Fatah viste ingen interesse for å komme Hamas til unnsetning og avslo å ta imot den ydmykende rollen som støtteparti for Hamas.¹⁴

Da Ismail Haniyeh til slutt dannet sin første regjering, møtte den, som ventet, formidable utfordringer: På hjemmebane nektet Fatah å godta sitt nederlag. Blant annet nektet de Fatah-lojale sikkerhetsstyrkene å la seg koordinere av innenriksministeriet, slik loven foreskriver. Dette utviklet seg etter hvert til et hovedpunkt i striden som bygget seg opp mellom Hamas og Fatah.¹⁵

På den økonomiske fronten fikk Hamas aldri mulighet til å vise om de mente alvor

med sitt program for reformer, ettersom den USA-ledete kvartetten satte i verk økonomiske og diplomatiske sanksjoner umiddelbart etter at Haniye inntok statsministerposten. Internasjonale donorer

*Mange av lederne i Hamas hevder
at de med det nye charteret har
akseptert tostatsløsningen.*

etablerte alternative kanaler for å overføre bistandspenger utenom ministeriene. I tillegg strammet Israel til sin allerede etablerte praksis med å tilbakeholde avgifter som Israel innkrever på vegne av PA for importvarer til de palestinske områdene.¹⁶

Kvartettens krav mot Hamas

Bakgrunnen for den internasjonale boikotten av Haniyes regjering var tre krav som kvartetten stilte som betingelse for å etablere diplomatisk kontakt med Hamas-regjeringen: Hamas måtte anerkjenne Israel; ta avstand fra voldsbruk; og akseptere alle tidligere inngåtte avtaler mellom Israel og PLO.¹⁷

Selv om Hamas nektet å innfri kvartettens krav i den formen de kom, er det verdt å merke seg at mange Hamas-ledere knytter avvisningen til forhold ved Israels politikk eller til andre forhold som kan endres i fremtiden. Denne observasjonen er viktig fordi det innebærer at Hamas' holdning ikke er statisk og fastlåst, men at den kan endres – hvis og når omstendighetene tillater det. Musa Abu Marzuq, nestleder i Hamas politiske byrå, viste skuffelse over at Vesten ikke har forholdt seg mer positivt til de signalene om fleksibilitet som Hamas har gitt. "Vi er imot disse kravene [fra kvart-

etten], men vi er likevel villig til å diskutere dem. Vi ba amerikanerne om å megle og gå inn i en dialog om disse spørsmålene, ikke å boikotte det palestinske folk.”¹⁸

Et hovedankepunkt som gjentatte ganger ble brakt på bane av Hamas-ledere som har latt seg intervjuet i denne studien, var mangelen på balanse i det internasjonale samfunnets krav overfor Hamas på den ene siden, og Israel på den andre. Hamas-parlamentariker Jamal Saleh i Gaza oppsummerte dette poenget:

*Det internasjonale samfunnet ber oss om å stanse voldsbruk, men Israel stanser ikke [voldsbruk]; de ber oss anerkjenne Israel, men Israel anerkjenner ikke vår rett til en stat. De ber oss etterleve tidligere avtaler, men Israel bryter dem hver dag. Vi ville respektert det hvis kvartetten hadde pålagt begge parter om å oppfylle disse kravene, men de krever det fra oss, den svake parten, alene.*¹⁹

Signalet til kvartetten er klart: Hvis de samme kravene hadde blitt stilt til Israel, ville det være et helt annet spillerom for fleksibilitet og kompromisser fra Hamas’ side.

Det mest problematiske punktet blant kvartettenes krav er anerkjennelse av Israel, ettersom det ville bryte med et av Hamas’ mest grunnleggende teser om at Israel er en illegitim og fremmed enhet på palestinsk jord. Hamas-lederne fremstår som samlet bak standpunktet om at Israels legitimitet som en jødisk stat ikke kan anerkjennes. Imidlertid har Hamas helt siden tidlig på 1990-tallet luftet ideen om *hudna* – et islamsk konsept for en langvarig våpenhvile – som et alternativ til en full fredsavtale med Israel.²⁰ Hamas’ stadig mer konsistente formuleringer om en våpenhvile

som kan strekke seg over flere tiår – og deretter forlenges – må ses som et klart skritt fra retorikken om jihad og utslettelse av den israelske staten. En *hudna*, ifølge talsmann for Hamas-blokken i PLC, Saleh Bardawil, er “den beste og mest praktiske løsningen for alle så lenge Israel ikke er rede til å anerkjenne vår palestinske stat nå – og vi ikke er rede til å anerkjenne Israel. Da overlater vi til de neste generasjonene å ta en avgjørelse om spørsmålet om fred og anerkjennelse.”²¹ Hamas’ erklærte målsetting om en slik våpenhvileavtale kan ses på som et viktig skritt i retning av en *de facto* anerkjennelse av Israel. Interessant nok minner denne prosessen om utviklingen PLO var igjennom på midten av 1970-tallet, da de første skritt ble tatt i retning av å programfeste *tostatsløsningen*.²²

Hamas’ restriktive holdning til spørsmålet om anerkjennelse gjenspeiler at bevegelsen ikke er politisk klar for et så dramatisk og symbolsk viktig skritt foreløpig. Imidlertid kan det også være taktiske vurderinger som ligger bak denne motstanden. Ahmed Yusef, rådgiver for statsminister Haniyeh, ser på spørsmålet om anerkjennelse som verdifull kapital for fremtiden:

*Dette [anerkjennelse] er ett av kortene vi har på hånden, og vi kommer ikke til å gi det fra oss gratis. Derfor godtar vi ikke å ta opp dette spørsmålet nå, så lenge okkupasjonen vedvarer. Først når okkupasjonen opphører, kan vi snakke om hvordan relasjonene mellom israelere og palestinere vil bli i fremtiden. Jeg vet at hvis jeg anerkjenner Israel i dag, vil det ikke føre til noe i gjengjeld fra Israel (...) Det er visse problemer de [kvartetten] er nødt til å adressere før de tvinger Hamas til å anerkjenne Israel.*²³

Yousefs taktiske vurdering er viktig fordi den reflekterer en langsiktig strategi hvor Hamas posisjonerer seg i påvente av en mulig forhandlingssituasjon. Hamas' avvisende holdning til kravet om anerkjennelse i dag behøver altså ikke innebære avvisning av forhandlinger, men kan snarere leses som en komponent i Hamas' for-

*Hvis de samme kravene hadde blitt
stilt til Israel, ville det gitt Hamas
et helt annet spillerom.*

beredelser til framtidige forhandlinger. Mahmoud Zahar, tidligere utenriksminister og en av Hamas' grunnleggere, hevdet at Hamas har lært en lekse av det han mener var avdøde PLO-leder Yassir Arafats strategiske feiltrinn, å tilby Israel anerkjennelse allerede ved starten av Oslo-prosessen. "Arafats og PLOs anerkjennelse av Israel ble ikke gjengjeldt med en tilsvarende anerkjennelse av en palestinsk stat eller nasjonale rettigheter. Det var et skittent spill, og vi kommer ikke til å gjøre samme feil igjen. Når i historien anerkjente et okkupert folk sine okkupanter?"²⁴

Slike uttalelser tolkes gjerne som et uttrykk for uforsonlighet. Men Zahars henvisning til tidspunktet for en anerkjennelse, samt til den vedvarende okkupasjonen, utelukker ikke anerkjennelse i framtiden. Tvert imot innebærer det at Hamas standpunkt ikke er uavhengig av israelske handlinger og posisjoner.

Kvartettens krav om at Hamas må ta avstand fra voldsbruk blir også tolket av Hamas som et fullstendig ubalansert krav. I følge Hamas argumentasjon er deres holdning til væpnet kamp – enda tydeligere

enn i spørsmålet om anerkjennelse – knyttet til israelsk praksis på bakken, fordi israelske militæraksjoner og okkupasjonen som sådan anses som to hoveddrivkrefter bak palestinernes motstandskamp. Selv om Hamas' offisielle retorikk og dogmer gjerne fremhever væpnet motstand som hovedstrategien for frigjøring av Palestina, formulerer det politiske lederskapet langt mer beskjedne ambisjoner på geriljaens vegne. Izzedin al-Qassam-brigadenes militæraksjoner blir framstilt som gjennomgående reaktive og defensive i forhold til den israelske hærens offensiver. Ifølge PLC-medlem Mushir al-Masri er alle de store angrepsbølgene fra Izzedin al-Qassam-brigadene blitt utløst av israelske aksjoner:

Husk at den første palestinske martyroperasjon [selvmordsaksjon], i 1994, var et svar på massakren av muslimer i bønn gjennomført av Baruch Goldstein i Hebron;²⁵ martyroperasjonene i 1996 kom etter Israels likvidering av [Hamas' bombemaker] Yahiya Ayyash; og de nye martyroperasjonene fra mars 2001 kom etter at hundrevis av palestinere var drept i de foregående seks måneder med intifada.²⁶

Både mønsteret i militæraktivitet og uttalelser fra Hamas' side illustrerer hvordan presset fra den israelske hæren holder Hamas opptatt på den militære fronten, noe som også begrenser ledelsens politiske spillerom. Sammenhengen mellom israelsk og palestinsk voldsbruk gjør det spesielt vanskelig for Hamas å akseptere at kvartettens "forbud" mot voldsbruk bare retter seg mot den palestinske siden. Ubalansen i omverdenens aksept for israelsk kontra palestinsk vold oppleves som spesielt urimelig på palestinsk side ettersom tapsstatistikken viser at israelsk

Hamas-soldater i Gaza.

vold hvert år tar mange ganger så mange liv som palestinsk vold.²⁷

Effekten av sanksjoner

Hamas-politikere ble til dels provosert, dels overrasket og åpenbart skuffet over Vestens rolle i det palestinske demokratiske eksperimentet som valget i 2006 representerte, ettersom dette var det første reelle flerpartinvalget blant palestinerne. Skuffelsen var størst når det gjaldt den europeiske holdningen, ettersom Hamas hadde null forventninger til amerikanerne. Tidligere visestatsminister i Hamas-regjeringen, Nasr al-Din al-Sha'er, mener at amerikanernes mål ikke er et mer moderat Hamas, men å bli kvitt Hamas. Når EU likevel unnlot å anerkjenne Hamas-regjeringen, tolker han det som resultat av amerikansk press.²⁸

EUs deltakelse i boikotten synes å ha

svekket EUs omdømme langt utenfor Hamas' rekke. Spesielt har europeisk retorikk om demokratisering i den arabiske verden fått en hul klang i lys av at det palestinske valgresultatet ikke ble respektert. "De forsvarte demokrati overalt, men når demokratiet brakte Hamas til makten, snudde de helt om," sa Hamas' tidligere flyktningeminister Atef Adwan. Han hevdet at boikotten har virket stikk i strid med den erklærte hensikten: "Målet med sanksjonene var å presse Hamas til å gå tilbake på sine posisjoner. I stedet har Hamas blitt enda steilere på en rekke områder".²⁹

Hamas' motvilje mot å bli presset til moderasjon legges ikke skjul på blant ledelsen. Izzat al-Rashaq, som er medlem av Hamas' politiske byrå i Damaskus, gjorde det til et hovedpoeng at "Hamas klarte å stå i mot denne embargoen, som ikke lyktes i

sitt mål om å forandre Hamas.”³⁰ Denne holdningen viser at det var blitt et spørsmål om prestisje for ledelsen i Hamas å stå imot presset fra Vesten uten å kapitulere.

Likevel, til tross for erklæringene om standhaftighet, kom Hamas i praksis flere av kvartetens krav i møte i løpet av de tolv månedene Ismail Haniyes første regjering satt ved makten. Om ettergivenheten skyldtes det militære presset fra Israel, det politiske og økonomiske presset fra Vesten eller om det var av hensyn til den stadig mer voldelige konflikten med Fatah, er naturligvis vanskelig å vite. Sikkert er det at det kostet Hamas mye indre dragkamp før ledelsen undertegnet, først, det såkalte fangedokumentet (National Conciliation Document of the Prisoners) i juni 2006, og dernest Mekka-avtalen i februar 2007. Fangedokumentet – som ble fremforhandlet av prominente fanger fra Hamas, Fatah, Islamsk Jihad, Folkefronten for frigjøring av Palestina (PFLP) og Demokratiske fronten for frigjøring av Palestina (DFLP) i israelske fengsler – innebar et viktig skritt i retning av å godta fred med Israel, fordi Hamas her for første gang anerkjente at PLO og presidenten i PA har mandat til å føre fredsforhandlinger.³¹

Mekka-avtalen ble undertegnet av Fatah og Hamas etter hektiske forhandlinger, først i Damaskus og deretter i Mekka, hvor Saudi-Arabias Kong Abdullah involverte seg for å presse fram en forsoning mellom partene, som hadde ligget i blodig strid i Gaza de foregående månedene. Avtalen innebar våpenhvile mellom Hamas og Fatah, og etableringen av en nasjonal samlingsregjering hvor begge parter var med. Trolig var det behovet for å hindre full borgerkrig i de palestinske områdene som var den viktigste drivkraften for kompromiss-

viljen som Ismail Haniye og Mahmoud Abbas la for dagen i Mekka. Like fullt er statsminister Haniyes aksept for å “respektere” PLOs tidligere avtaler enda en historisk milepæl i Hamas’ skrittvisе bevegelse mot kompromiss i forhold til spørsmålet om fred med Israel. Formuleringen innebærer i følge Hamas ingen anerkjennelse av Israel. Likevel var den unekte-

*Hamas’ motvilje mot å bli presset
til moderasjon legges ikke skjul på
blant ledelsen.*

lig et brudd med tidligere erklæringer som konsekvent og utvetydig fordømte alle PLOs avtaler med Israel. Hamas og Fatah lyktes i å følge opp avtalen ved å etablere den foreskrevne samlingsregjeringen i mars 2007.

Mekka-avtalen utgjorde et klimaks i Hamas’ moderasjonsprosess. Hamas hadde beveget seg så langt det var politisk mulig og forventet å få noe igjen for sine kompromisser og samarbeidsvilje. Hamas-ledere oppfordret, nærmest tryglet, omverdenen om å respondere på Hamas’ fleksibilitet. “Hamas er en fleksibel bevegelse og har vilje til å imøtekomme internasjonale krav. Dette burde være en god anledning for det internasjonale samfunnet til å kommunisere med Hamas,” uttrykte Hamas-parlamentarikeren Mushir al-Masri dagen etter at samlingsregjeringen var innsatt.³²

Frustrasjonen vokste raskt internt i Hamas da det var klart at de politiske innrømmelsene i Mekka ikke førte til de forventede gevinster. Bare Norge og Sveits

etablerte kontakt med samlingsregjeringen, mens kvartetens boikott ble opprettholdt. Spenningen mellom Hamas og Fatah utviklet seg til borgerkrigsliknende tilstander, som endte med at Hamas i løpet av en femdagers offensiv i juni 2007 nedkjempet PAs sikkerhetsapparat og overtok den militære kontrollen over Gazastripen.³³ Hamas militære overtakelse av Gaza markerte slutten for demokratisk og konstitusjonelt styre på både Gazastripen og Vestbredden.

I ettertid har flere uavhengige kilder bekreftet Hamas' påstander om at CIA deltok aktivt i planleggingen av en større PA-offensiv mot Hamas.³⁴ Hamas kaller derfor gjerne maktovertakelsen for et defensivt "forkjøpsangrep" mot Fatah.

Innen Hamas bredte det seg en atmosfære av bitterhet etter krisen og sammenbruddet i Gaza, som ble sett på som et direkte resultat av kvartetens politikk. Nasr al-Din al-Shaer hevder at det var en historisk mulighet som gikk tapt da kvartetten unnlot å respondere positivt på de stegene Hamas hadde tatt fram til Mekka-avtalen:

Det forelå en enestående sjanse for hele verden – for palestinerne, og for ethvert menneske i denne regionen – da Hamas anerkjente president Abbas myndighet til å forhandle med Israel. Hamas tilbød ham et sikkerhetsnett som aldri har vært gjort tidligere – ikke en gang for [avdøde president Yassir] Arafat. Men dessverre forspilte de [Vesten] denne muligheten.³⁵

Al-Sha'er, Ahmed Yousef og Ghazi Hamad var alle ledere som hadde investert mye personlig og politisk kapital som pådrivere for en pragmatisk moderasjonslinje innen Hamas. Når denne linjen feilet, overtok de

militante kreftene grunnen, mens de moderate kreftene ble satt på sidelinjen. Ghazi Hamad gikk av som talsmann for Hamas, mens Ahmed Yousef innrømmet at hans innflytelse var betydelig svekket:

I interne diskusjoner forteller folk meg at 'vi fulgte deg halvannet år, men du mislyktes. Vi stolte på dine forsikringer om at europeerne ville endre holdning straks Hamas dannet en samlingsregjering, aksepterte tidligere avtaler og avsverget terrorisme.' Men ingen forandring skjedde. Dette svekket mitt argument, og jeg er ikke lenger en troverdig talsmann for noen som helst politisk forandring.³⁶

Illustrerende for gapet mellom moderate og militante i Hamas er det faktum at politiske ledere både i Damaskus og Gaza hevd-er at den militære overtakelsen av Gazastripen verken var planlagt eller godkjent på politisk nivå i organisasjonen. "Det som skjedde i Gaza var ikke planlagt. Men vi måtte hankses med resultatet," bedyrer Izzat al-Rashaq i Damaskus.³⁷ Hamas hevder offensiven opprinnelig var rettet mot det forhatte Preventive Security og da spesielt denne sikkerhetstjenestens tidligere leder Mohamed Dahlan som skal ha vært hovedmannen i PAs intime sikkerhetssamarbeid med CIA. Da kampene var i gang i juni 2007, rømte imidlertid mange av de Fatah-lojale styrkene omtrent uten motstand – også fra andre grener av PAs sikkerhetsapparat. Den begrensede aksjonen, som i følge Hamas var ment som en advarsel til Dahlans menn, utviklet seg i kampens hete til en fullstendig overtakelse av Gazastripen.

Dersom det er riktig at Hamas' overtakelse av Gaza skyldtes at fotsoldatene gikk lenger enn Hamas' ledelse hadde planlagt,

avslører det en dramatisk svekkelse av det politiske lederskapet i det som tradisjonelt har blitt ansett som en meget disiplinert bevegelse. Grunnleggerne av Hamas utfordres nå av en ny generasjon aktivister

*Da gevinsten for kompromiss-
viljen fullstendig uteble, stanset
moderasjonsprosessen opp.*

som har vokst fram gjennom den andre intifadaen. Da Hamas avholdt valg til sitt øverste organ, Shura, i august 2008, var det nettopp representanter fra denne unge intifada-generasjonen som gikk seirende ut, på bekostning av de gamle lederne.³⁸ Representanter for moderasjonslinjen er dermed satt ettertrykkelig tilbake. Enkelte sentrale ledere som har gått lengst i å beklage overtakelsen av Gaza, fant ikke en gang bryet verdt med å stille som kandidat til valget.³⁹

Det synes som et paradoks at den vestlige strategien for å støtte liberale demokrati-tilhengere blant palestinerne, åpenbart er blitt en hemske for de kreftene i Hamas som hadde gjort sitt ytterste for å drive den politiske linjen i moderat retning.

Konklusjon

Da Hamas stilte til valg i 2006, var organisasjonen allerede inne i en utvikling hvor alt-eller-intet-dogmer var i ferd med å vike plassen for mer pragmatisk politisk tenkning. Programmet Hamas gikk til valg på vektla kamp mot okkupasjonen og kamp mot korrupsjon, snarere enn en frigjøring av hele Palestina og islamisering av lov-

verket. Etter valget gjorde Hamas – under krysspress fra Israel, den USA-ledete kvartetten og Fatah – ytterligere kompromisser på sin tidligere hardnakkede motstand mot fredsforhandlinger med Israel. Hamas anerkjente PLOs mandat til å føre forhandlinger med Israel, og forpliktet seg til å “respektere” tidligere avtaler mellom PLO og Israel. Sett fra Hamas’ side var dette viktige politiske signaler, som hadde kostet mye intern strid å komme fram til. Ledelsen forventet derfor at kvartetten, og spesielt europeerne, ville respondere positivt ved å lempe på sanksjonene.

I stedet for å belønne de skrittvisе signaler som Hamas har kommet med i forhold til forhandlinger med Israel, har kvartetten stått steilt på at Hamas fullt ut må oppfylle kravene de har blitt forelagt, før sanksjonene kan oppheves. I ettertid er det klart at kvartettens ultimatum overfor Hamas har virket mot sin hensikt: Hamas viste fleksibilitet i forhold til kravene inntil et visst punkt – ifølge egne ledere så langt de kunne strekke seg politisk. Når gevinsten for denne kompromissviljen fullstendig uteble, stanset moderasjonsprosessen opp. Hamas’ maktovertakelse i Gaza har tydeliggjort at det er de militante kreftene som nå dominerer.

Kvartettens krav om at Hamas skal forkaste hele sitt politiske program over natten fremstår som urealistisk og lite konstruktivt. Politiske endringer tar tid – særlig når det dreier seg om å omdefinere grunnleggende nasjonale interesser og verdier. Hamas er en relativt dynamisk organisasjon som har vist seg lydhør overfor opinionen på hjemmebane og, til en viss grad, overfor omverdenen. Men omverdenen har ikke evnet å utnytte de diplomatiske mulighetene som lå i Hamas’

nye rolle som parlamentarisk aktør. Sanksjonspolitikken har ikke bare tvunget de liberale kreftene i Hamas på retrett, men har fyrt opp under de interne palestinske konfliktene som førte til splittelsen mellom Hamas-styrte Gaza og Fatah-styrte Vest-bredden.

Hamas har befestet kontrollen i Gaza og kommer til å fortsette å være en maktfaktor i lang tid. Hamas, i følge egne utsagn, er interessert i kontakt med vestlige land og ønsker å spille en konstruktiv rolle med sine alternative modeller for de facto sameksistens med Israel. Spørsmålet er imidlertid om Vesten er i stand til å føre en like pragmatisk politikk overfor Hamas som Vesten har prøvd å påtvinge Hamas.

• f •

- 1 Abu-Amr, Ziad: 'Hamas: from Opposition to Rule', i Hilal, Jamil (ed.): 'Where Now for Palestine?', London and New York: Zed Books, 2007, s. 169.
- 2 Roy, Sara: Failing Peace., London: Pluto Press, 2008, s. 294.
- 3 Hroub, Khaled: 'A "New Hamas" through its New Documents', Journal of Palestine Studies, Vol.35, No.4 (2006), s. 6-27.
- 4 Engelsk oversettelse av Hamas' charter i Appendix 2 i Hroub, Khaled: Hamas. Political Thought and Practice, Washington DC: Institute for Palestine Studies, 2002, s. 267-291.
- 5 Engelsk oversettelse av Hamas Election Manifesto i Appendix VI i Tamimi, s. 274-294.
- 6 Forfatterens intervju med Miriam Saleh, Hamas representant i PLC, kvinneminister i Haniyes første regjering, Ramallah, mars 2007.
- 7 Forfatterens intervju med Jamal Iskaik, Hamas representant i PLC, Gaza, august 2007.
- 8 Forfatterens intervju med Abu Rabie, Hamas representant i Nord-Libanon, Beddawi Camp, september 2007.
- 9 Andoni, Ghassan: 'A Comparative Study of Intifada 1987 and Intifada 2000', i Carey, Roane (ed.), The New Intifada. Resisting Israel's Apartheid, London: Verso, 2001, s. 212.
- 10 Oversikt over israelske ofre for palestinsk vold på israelsk UD's hjemmesider: www.mfa.gov.il.
- 11 Valgresultater tilgjengelig på: <http://www.elections.ps/template.aspx?id=291>.
- 12 Forfatterens intervju med Osama Hamdan, Hamas' representant i Libanon og medlem av Hamas' politiske byrå, Beirut, september 2007.
- 13 Forfatterens intervju med Ghazi Hamad, tidligere talsmann for Hamas-regjeringen, Gaza, august 2007.
- 14 International Crisis Group, Palestinians, Israel and the Quartet: Pulling Back from the Brink, Middle East Report No.54, Brussels: ICG, 13 June 2006, s. 9.
- 15 International Crisis Group, After Gaza, Middle East Report No.68, Brussels: ICG, 2 August 2007, s. 7-9.
- 16 Sayigh, Yezid: 'Inducing a Failed State in Palestine', Survival, Vol.49, No.3 (2007), s. 17-19.
- 17 International Crisis Group, Palestinians, Israel and the Quartet: Pulling Back from the Brink, Middle East Report No.54, Brussels: ICG, 13 June 2006).
- 18 Forfatterens intervju med Musa Abu Marzuq, nestleder i Hamas' politiske byrå, Damaskus, august 2007.
- 19 Forfatterens intervju med Jamal Saleh, Hamas representant i PLC, Gaza, mars 2007.
- 20 Tamimi, s. 158.
- 21 Forfatterens intervju med Saleh Bardawil, Hamas representant i PLC og talsmann Hamas parlamentariske blokk, Gaza, mars 2007.
- 22 Gresh, Alain: The PLO - The Struggle Within., London: Zed Books, 1988.
- 23 Forfatterens intervju med Ahmed Yousef, statsministere Haniyes rådgiver, Gaza, september 2007.
- 24 Forfatterens intervju med Mahoud Zahar, Hamas representant i PLC, utenriksminister i Haniyes første regjering, Gaza, mars 2007.
- 25 Settleren Baruch Goldstein drepte 29 palestinere i bønn i Ibrahimi-moskeen i Hebron i februar 1994.
- 26 Forfatterens intervju med Mushir al-Masri, Hamas representant i PLC, Gaza, mars 2007.
- 27 Ifølge den israelske menneskerettighetsorganisasjonen B'Tselem er 4870 palestinere drept av israelsk vold og 1071 israelere drept av palestinsk vold i perioden september 2000-juli 2008. Oppdatert oversikt på: btselem.org/english/Statistics/Casualties.asp.
- 28 Forfatterens intervju med Nasr al-Din al-Sha'er, visestatsminister og utdanningsminister i Haniye's første regjering, Nablus, august 2007.
- 29 Forfatterens intervju med Atef Adwan, Hamas representant i PLC, flyktningeminister i Haniyes første regjering.
- 30 Forfatterens intervju med Izzat al-Rashaq, medlem av Hamas' politiske byrå, Damaskus, august 2007.
- 31 Engelsk oversettelse av the National Conciliation Docu-

ment på: www.jmcc.org/documents/prisoners2.htm.

- 32 Forfatterens intervju med Mushir al-Masri.
- 33 International Crisis Group, After Gaza, Middle East Report No.68, Brussels: ICG, 2 August 2007, s. 7-9.
- 34 Samarbeidet mellom PAs sikkerhetsstyrker og USA mot Hamas er godt dokumentert. Se f.eks Rose, David: 'The Gaza Bombshell', Vanity Fair (April 2008), <http://www.vanityfair.com/politics/features/2008/04/gaza200804?printable=true¤tPage=all>.
- 35 Forfatterens intervju med Nasr al-Din al-Sha'er.
- 36 Forfatterens intervju med Ahmed Yousef.
- 37 Forfatterens intervju med Izzat al-Rashaq.
- 38 Jerusalem Post, 29 august 2008, Abu Tomeh, Khaled: "Victory of Hamas 'warlords and thugs' may hamper Schalit effort."
- 39 Blant dem som ikke stilte til valg var Ahmed Yousef og Ghazi Hamad. Sistnevnte var en uttalt motstander av overtakelsen av Gaza og gikk av som talsmann for regjeringen i august 2007.